

1. Struktura slova – základní pojmy

základní stavební kameny = morfémy

morfém = forma + význam

kořen = sémantické + gramatické rysy

afixy = gramatické rysy

Z jakých morfémů se slovo skládá?

- (1) úlek úlek
 lekat úl
 ulekaný

1.1 Kombinatorické vlastnosti morfémů

Jaká je pozice daného afixu vůči kořeni?

- (2) uč-i-tel-sk *i-uč-tel-sk, *tel-uč-i-sk, *sk-uč-i-tel

S čím se daný afix může spojit?

- (3) uč-i-tel *češt-in-tel *chud-tel

většina afixů je citlivá na lexikální kategorie = **c-selekce**, tj. c(ategory)-selection
sufix *-tel* c-selektuje kategorii V, komplementem sufíxu *-tel* je V = sufix *-tel* je spojitelný jen se slovesy

- (4) úl-ek žlout-ek ú-lov-ek

sufix *-ek* c-selektuje N, A i V

distribuce morfému X = soubor kontextů, ve kterých se X objevuje

Jakou kategorii má struktura vzniklá připojením daného sufíxu?

- (5) [[uč-i]_V tel]_N [[úl]_N ek]_N

připojení afixu může, ale nemusí vést ke změně kategorie
sufix *-tel* vždy mění kategorii, protože c-selektuje pouze V, ale derivuje N → slovo *učitel* je deverbální jméno
změna kategorie z V, A na jméno = **nominalizace**

sufix-*ek* nemusí měnit kategorii, protože c-selektuje mj. N a zároveň derivuje $N \rightarrow$ slovo *úlek* je denominální jméno

→ informace o distribuci jednotlivých morfémů jsou uloženy ve **slovníku**

struktura jednotek slovníku:

- (6) tel \leftrightarrow N / V₋
sk \leftrightarrow A / N₋
ek \leftrightarrow N / {N̄, A, V}₋

1.2 Struktura slova je hierarchická

- (7) o-ps-a-t o-pis-ova-t

lineárně je struktura obou verb analogická: prefix-kořen-verbální kmen-infinitivní koncovka

- (8) *budu opsat budu opisovat
*začít opsat začít opisovat
opsat *hodinu/za hodinu opisovat hodinu/*za hodinu

testy ukazují, že *opsat* je perfektivum, *opisovat* imperfektivum

- (9)
-
- ```
graph TD
 V1[V [pf]] --- o1[o]
 V1 --- V2[V [impf]]
 V2 --- ps[ps]
 V2 --- a[a]
 V3[V [impf]] --- o2[o]
 V3 --- V4[V [pf]]
 V4 --- pis[pis]
 V4 --- ova[ova]
```

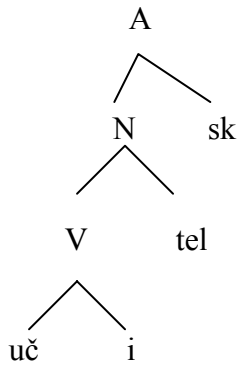
vlastnosti slov jsou determinovány jejich strukturou → verba *opsat* a *opisovat* mají rozdílnou syntaktickou distribuci → mají rozdílnou strukturu

*opsat* – prefix, který perfektivizuje, má **skopus** přes tematický vokál → prefix je ve struktuře výš než téma

*opisovat* – téma má **skopus** přes prefix → téma je ve struktuře výš než prefix

→ selekce je vždy **lokální** – pro afix jsou relevantní jen vlastnosti **sesterského uzlu**

(10)



- sestrou sufixu *-sk* je uzel N → sufix *-sk* c-selektuje N a derivuje A
- sestrou sufixu *-tel* je uzel V → sufix *-tel* c-selektuje V a derivuje N

konsekvence: neexistují žádná omezení na strukturu typu sufix X je spojitelný jen s jmény, která jsou sama derivována z adjektiv

- (11) uč-i-tel-sk-  
kaktus-ář-sk-  
len-oš-sk-  
muž-sk-